

© Arxiu fotogràfic del Consorci del Patrimoni de Sitges

Obra	Mocador
Lloc / Data	Anglaterra, segle XIX
Matèria / Tècnica	Teixit de calada, de seda, amb lligament tafetà; estampat per una cara amb mètode directe i tècnica de planxa de coure; i el fons pintat a mà
Mides	82 x 84 cm
Col·lecció	Museu Romàntic Can Llopis, Sitges. Col·lecció Romanticisme, núm. inv. 1480
Descripció i context històric	

La identificació i catalogació d'objectes vinculats a la maçoneria representa un gran repte. Sovint, aquestes peces arriben a les col·leccions amb una documentació incompleta, sense un origen o context d'ús definits, fet que respon a la naturalesa discreta de la institució i a les successives persecucions en determinades èpoques i territoris, que van obligar a l'ocultació o la dispersió de materials.

En el nostre país, sense anar gaire lluny en el temps, l'obsessió de Francisco Franco per acabar amb la maçoneria va comportar la confiscació massiva d'objectes i la condemna de milers de persones a la presó o a l'exili.

De l'esbós efímer al drap de traç

La peça que analitzem és un teixit de forma quadrangular que presenta motius maçònics estampats. L'evolució d'aquests objectes reflecteix la història de la pràctica maçònica. Al segle XVIII, les lògies es reunien en espais on els dissenys simbòlics es traçaven amb guix o carbó a terra o sobre la taula i s'esborraven en acabar la sessió.

Aquesta pràctica va evolucionar, durant la segona meitat del segle XVIII, cap a suports mòbils més duradors i decoratius, com les teles. Ja al segle XIX, es va produir una expansió dels taulers de traç permanents, sovint pintats sobre tela i emmarcats, amb dissenys únics en determinades lògies però compartint significats i símbols comuns o bé amb dissenys estandarditzats.

Funcionalitat: memòria i didàctica

En general, aquests teixits contenen una iconografia densa que inclou el Temple de Salomó, l'ull del Gran Arquitecte, el compàs i altres motius com calaveres (reflexió sobre la mortalitat) i les abelles (símbol de laboriositat i cooperació), entre d'altres.

Però quina interpretació podem fer dels objectes maçònics? L'anàlisi s'ha de dur a terme tenint en compte que la maçoneria anteposa el missatge conceptual a la forma estètica, ja que utilitza els objectes i les figures com a vehicles de comunicació per transmetre veritats filosòfiques i doctrines iniciàtiques. A les lògies, el complex sistema de gestos, paraules secretes i objectes rituals funciona com una autèntica caixa d'eines comunicativa.

Una mirada a peces similars a la custodiada als Museus de Sitges en diferents institucions ens acosta a terminologies diverses, fet que reforça la idea de la dificultat d'acostar-nos als ritus maçònics si no hi estem iniciats. Mentre que el Victoria and Albert Museum els anomena *handkerchief*¹ (mocador), la Fundació Mário Soares utilitza el terme *painel de loja*² i l'Hermitage els cataloga com a catifa maçònica. En canvi, el Museum of Freemasonry de Londres empra els termes *tracing cloth* o *floor cloth* (drap de traç o drap de terra).

A més, segons algunes fonts, aquestes peces podrien haver tingut diverses funcions: com

a recurs mnemotècnic que ajuda els iniciats a recordar els conceptes apresos en les cerimònies (Andreu i Isbert, 2001: 101); com a eina didàctica utilitzada pels membres experimentats per ajudar els nous germans a comprendre els conceptes i els graus de la maçoneria i, per què no, com a objecte ritual (Andreu i Isbert, 2001: 102).

En relació amb aquesta última utilitat, cal tenir present que el mocador que es conserva a Sitges, així com les peces similars que hem localitzat, contenen alguns emblemes i signes específics de la cerimònia d'admissió d'un nou membre a la lògia (Andreu i Isbert, 2001: 102).

Tècnica i distribució

Pel que fa a la manufactura, l'estudi tècnic tèxtil revela una gran homogeneïtat: es tracta de teixits de calada, de seda, amb lligament tafetà, estampats mitjançant la tècnica de planxa de coure i amb mètode directe. Tot i que el colorant predominant en la simbologia és el negre, observem exemplars en què el fons ha estat pintat de vermell o de blau a mà alçada, amb pinzell.

El fet que la majoria de museus en què hem trobat peces similars considerin que el lloc de producció és Anglaterra no és gratuït, atès que la impressió en planxa de coure aplicada als tèxtils va ser desenvolupada amb èxit per l'irlandès Francis Nixon cap al 1752. Posteriorment, Nixon es va traslladar a Anglaterra, on va dirigir l'empresa Nixon & Co. Durant els vint anys següents, aquesta forma de producció va esdevenir pràcticament un monopoli de Dublín i Londres. Més endavant, manufactures de fama mundial com la de Christophe-Philippe Oberkampf, a la ciutat francesa de Jouy-en-Josas, van adoptar aquesta tècnica d'estampació.

La presència de mocadors amb un disseny idèntic o molt similar en geografies tan distants confirma que aquests objectes van circular globalment i van actuar com a vehicles de la cultura material de la maçoneria en diverses parts del món. Com hem assenyalat, trobem exemplars catalogats en institucions de gran relleu internacional, des de l'Hermitage fins al Victoria and Albert Museum, passant per la Fundació Mário Soares, a Portugal.

En un àmbit més proper, aquesta dispersió es fa evident en col·leccions com la de Vives Campomar, al Museu de Menorca, que conserva quatre exemplars, o en peces singulars com un mocador relacionat amb la revolta dels trabucaires a Perpinyà³ i la peça custodiada pels Museus de Sitges. Aquesta recurrència de motius en punts geogràfics tan diversos demostra com la iconografia maçònica va ser capaç de traspasar fronteres a través d'aquests suports de seda. Així doncs, aquestes peces que, segons Adolfo Alonso Carvajal (venerable mestre de la Lògia Sol de Levante 161 de Menorca) també s'anomenen "pañuelos de rape"⁴, ens permeten recuperar una iconografia que, durant segles, va oscil·lar entre la visibilitat ritual i el silenci protector.

1. <https://collections.vam.ac.uk/item/O363652/handkerchief-unknown/>
2. <http://casacomum.org/cc/pesqArquivo.php?termo=painel+de+loja>
3. Miró i Solà, Lluís. *El procés dels trabucaires (Perpinyà, 1845-1846). El procés polític [en línia]. Segle dinou*. <http://segledinou.cat/wp/el-proces-dels-trabucaires-perpinya-1845-1846-el-proces-politic/>
4. <https://www.youtube.com/watch?v=ZDp4Sg-AnUs>

Bibliografia bàsica

ANDREU ADAME, Cristina; ISBERT VAQUER, Francesc et al. *J. Vives Llull. L'home i el col·leccionista*. Maó: Museu de Menorca, 2001.

DESANTES, Blanca; FRADES, María José. *Atributos masónicos en el Archivo Histórico Nacional. Sección Guerra Civil*. Salamanca: Ministerio de Cultura, 1993.

SÁNCHEZ FERRÉ, Pere. *La maçoneria a Catalunya (1868-1947)*, vol. I. Premià de Mar: Clavell Cultura, SL, 2008.

Montserrat Bargalló Sánchez, investigadora de la història del tèxtil, especialitzada en la gestió i conservació del patrimoni moble

Sitges, març del 2026

Museu del Cau Ferrat
Museu de Maricel
Museu Romàntic
Palau de Maricel
Can Falç
Fundació Stämpfli

Oficines: carrer Davallada, 12, 3a planta
Edifici Miramar
08870 Sitges
Tel. 93 894 03 64
Fax 93 894 85 29
museusdesitges@diba.cat
www.museusdesitges.cat

Diputació
Barcelona

Ajuntament
de Sitges

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura